

Kulturdepartementet

Oslo, 18.03.2025

postmottak@kud.dep.no

HØRING – EKSTERN UTREDNING AV AVANSEREGULERING I BOKLOVEN

Om Cappelen Damm:

Cappelen Damm AS er et selskap heleid av mediekonsernet Egmont. Forlaget ble dannet etter en fusjon i 2007 mellom forlagene J.W. Cappelen, grunnlagt i 1829, og N.W. Damm & Søn, grunnlagt i 1843. Cappelen Damm er Norges største og eldste forlag med tradisjon for å utvikle og formidle kunnskap, kultur og leseopplevelser til barn, unge og voksne.

Bakgrunn for Cappelen Damms høringssvar:

I januar 2024 trådte bokloven i kraft. Lovens formål er å legge til rette for bredde, mangfold og kvalitet i litteraturen, og å sikre at alle i landet har god tilgang til denne litteraturen. Loven føyer seg inn i rekken av nasjonale litteratur- og språkpolitiske virkemidler som er tuftet på en forståelse av at forlagenes rammevilkår er direkte utslagsgivende for hvor mange og gode bøker leseren kan velge mellom. Norge har siden 1960-tallet utviklet et velfungerende bokbransjesystem med momsfritak, fastpris, kollektive avtaler, innkjøps- og støtteordninger og et landsdekkende biblioteknett. Slik har det blitt fordi vi har holdt oss med folkevalgte som er opptatt av å hegne om norske språk, som har forstått at bøker er et vesentlig fundament i det offentlige ordskiftet og at leseferdighet er en forutsetning for et velfungerende demokrati.

Norske lesere er velsignet med stor tilgang til litteratur over hele landet; gjennom bibliotek, bokhandlere og nettbutikker. Men verdien av denne tilgjengeligheten må sees i sammenheng med bredden, mangfoldet og kvaliteten på de bøkene som er tilgjengelige. Derfor bør en klok litteraturpolitikk innebære at tilstrekkelige marginer blir værende igjen hos forfatterne og i forlagene, de skapende ledd i bokens verdikjede.

En grunnleggende forutsetning for å nå litteraturpolitikens og boklovens overordnede mål er at forlagenes rammebetingelser legger til rette for langsiktighet, risikovilje og investeringsevne. Å bygge opp et forfatterskap tar tid. Lars Saabye Christensen, Ingvar Ambjørnsen, Vigdis Hjorth og Roy Jacobsen – for å nevne fire av Cappelen Damms skjønnlitterære forfattere – skrev alle 6-7 bøker før de fikk sitt kommersielle gjennombrudd. I en helt annen sjanger brukte Tor Bomann-Larsen 20 år på å ferdigstille sitt monumentale biografiske åttebindsverk om kong Haakon.

CAPPELEN DAMM

Da Bomann-Larsen utga første bind av sitt storverk i 2002 var Aschehoug og Gyldendal i gang med å bygge opp hver sin bokhandelkjede, og Kongstanken ble sendt ut til 620 bokhandlere over hele landet, fordelt på kjeder som Interbok, Libris, Notabene, Tanum og nyetableringene ARK og Norli. Bokhandlerne fikk ca. 40 prosent rabatt for å ta inn boken i sine butikker. Ved utgivelsen av åttende og siste bind i oktober 2019 var fire av landets bokhandelkjeder borte. ARK og Norli hadde opparbeidet en markedsposisjon og en forhandlingsmakt som de gradvis hadde vekslet inn i krav om økte rabatter. De fikk nå godt over 50 prosent rabatt for å ta inn en ny bok i sine butikker, og i tillegg kom krav om markedsstøtte. Uten å regne inn markedsstøtte, som varierer fra tittel til tittel, utgjør dette en marginforskyvning fra forlag til bokhandel på minst 10-12 prosentpoeng i løpet av få år. Dette bekreftet Norlis konsernsjef John Thomasgaard i et intervju med Bok&Samfunn 10. mai 2022, da han sa seg enig i at rabattglidningen kan ha vært 10-15 prosentpoeng, «men at veksten i rabatter har flatet ut de siste årene». En slik marginforskyvning - som også er avdekket gjennom regelmessige undersøkelser som viser at rabattøkningen har vært størst i bokgruppe 3-5 (skjønnlitteratur og sakprosa) - vanskeliggjør forlagenes mulighet til å oppfylle sitt samfunnsoppdrag og undergraver boklovens overordnede mål om bredde, mangfold og kvalitet i litteraturen. I 2023 var det samlede driftsresultatet for de 50 største forlagene i Norge minus tre millioner. Et slikt marginbilde stimulerer hverken langsiktighet, risikovilje eller investeringsevne, og i ytterste konsekvens vil det kunne undergrave ytringsfriheten, svekke den offentlige debatten og redusere befolkningens tilgang til vesentlig litteratur.

De sentrale drivkreftene bak den omfattende marginforskyvningen fra forlag til bokhandel er markedsliberalisering kombinert med økt maktkonsentrasjon i et stadig mer vertikalt integrert bokhandelsledd.

Siden 1962 har medlemmene i Den norske Bokhandlerforening og Den norske Forleggerforening hatt en bransjeavtale som regulerer bokomsetningen i Norge. Avtalen har blitt liberalisert en rekke ganger, og mange av de opprinnelige innskrenkningene for bokomsetning har blitt fjernet etter hvert.

Med avtalen som ble gjort gjeldende fra 1999 ble fastprisperioden redusert til utgivelsesåret og påfølgende kalenderår. Bokhandlerne beholdt enerett til å omsette skolebøker, lærebøker og fagbøker, men skjønnlitteratur, sakprosa og billigbøker kunne heretter selges gjennom andre forhandlere, som dagligvare og bensinstasjoner. For bokgruppe 3-5 skulle innkjøpsrabatter ikke lenger forhandles på bransjenivå, men avtales direkte mellom bokhandel og forlag. Snittrabattene til bokhandel økte som et resultat av disse forhandlingene, og denne rabattglidningen fortsatte i takt med maktkonsentrasjonen da Norli-Gruppen ble etablert i 2000 og Ark-kjeden ble opprettet av Gyldendal i 2001.

Med den nye bokavtalen i 2005 ble fastprisperioden på skjønnlitteratur, sakprosa og faglitteratur innskrenket til utgivelsesåret samt de 4 neste måneder. Bokhandelen mistet sin enerett på å selge skolebøker for grunnskole og videregående og bokklubbene mistet eneretten til å gi 25% rabatt på nye bøker til sine medlemmer. I stedet ble det gitt en mulighet for både bokhandel og bokklubber til å gi 12,5% rabatt på bøker i fastpris i bokgruppe 3 og 4. Forlagenes rabatter til bokhandel økte, fordi forlagene skulle være med og finansiere prisavslaget på 12,5% til sluttkunde.

CAPPELEN DAMM

De påfølgende år var preget av en kraftig omsetningsdreining fra bokklubb til bokhandel, og en tilsvarende rabattforskyvning fra forlag til bokhandel. De store kjedene konkurrerte om butikk-lokasjoner og markedsposisjoner, og kostnadsøkningene ble forsøkt dekket inn ved hjelp av høyere rabatter og markedsstøtte fra forlagene, noe som flyttet både penger og påvirkningskraft fra forlag til bokhandel. Etter hvert som de konkurrerende kjedene Interbok, Notabene, Tanum og Libris ble lagt ned og mange av deres utsalgssteder overtatt av ARK og Norli, økte de to gjenværende kjedenes forhandlingsmakt, og forlagsmarginene ble ytterligere presset ned mot det nivået vi ser i dag. En rapport fra Vista Analyse i 2022 viser at de to vertikalt integrerte bokhandlerne nå har 94% av bokhandelsmarkedet.

Svar på høringen av den eksterne utredningen av avanseregulering:

Cappelen Damm mener at utredningens foreslåtte standardsatser er for høye både på laveste og høyeste nivå. En maksimal sats på 55% vil innebære en økning fra dagens nivå når vi regner inn bortfallet av sluttkunderabatten på 12,5%. Dette vil endre marginfordelingen ytterligere i bokhandelens favør sammenlignet med situasjonen før bokloven ble innført, og det kan ikke ha vært lovgivernes intensjon. Cappelen Damm mener at en maksimal sats på 50% rabatt og minimumssats på 30 % rabatt på bøker i bokgruppene 3-5 vil være hensiktsmessige nivåer for å oppnå boklovens litteraturpolitiske målsetninger.

For å unngå at maksimal sats blir standardrabatt må gitte forutsetninger være tilstede for å oppnå maksimumsrabatt. Derfor er det viktig at alle eventuelle rabattkomponenter er målbare og inkludert i modellen, herunder litteraturabonnement, rasjonelle bestillinger formidling, eksponering, lav returrett, effektive bestillingsrutiner o.a. Et spenn på tyve prosentpoeng mellom øvre og nedre rabattnivå gir partene stor forhandlingsfrihet. Vi mener at dette vil forsterke vår evne til å drive kryssubsidiering mellom brede og smale titler, bidra til økt kvalitet, bredde og tilgjengelighet og stimulere til rasjonelle innkjøp, eksponering og kreative samarbeidsformer uten at innkjøpsvolumet alene er styrende for rabattnivået.

Cappelen Damm mener at normbasert differensiering av rabattsatsene ut over maksimalrabatten kun kan gjelde førsteeksemplarrabatt for titler som er oppmeldt til Kulturrådet. Den utvidede rabatten for titlene i abonnementene vil dermed være basert på helt konkrete litteraturfremmende tiltak i tråd med Boklovens intensjoner. Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen har forhandlet frem en ny avtale for litterære abonnement som trådte i kraft 1. februar 2025.

Cappelen Damm mener at også digitale formater (e-bok og lydfil) i fastpris bør inkluderes i forskriften for å unngå formatglidning. Dersom man fritt kan forhandle frem høyere rabatter på digitale formater av samme verk kan det undergrave papirboken, og dermed

CAPPELEN DAMM

også boklovens formål. Ved en produktbasert differensiering av rabatter på bokgruppenivå bør satsene settes vesentlig lavere enn på papirbøker. Vårt forslag er en minimumssats på 20% og en maksimumssats på 30% rabatt for bokgruppe 8.5 og 8.8.

Cappelen Damm mener at rabattnivåer for fag- og lærebøker i bokgruppe 2 må kunne forhandles fritt, jfr. boklovens §12 annet ledd.

Utreder anbefaler at det delegeres til bransjeaktørene å regulere avansespennet ut over grunnsatsene. Dette stiller Cappelen Damm seg bak så lenge Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen er enige om å forhandle om dette og at reglene for enighet forenkles, slik Forleggerforeningen redegjør for i sitt høringssvar.

Cappelen Damm mener at en opsjonskontrakt ikke er nødvendig eller formålstjenlig så lenge nivåene for innkjøpsrabatter er riktige.

Cappelen Damm mener at periodiske marginundersøkelser utført av en ekstern part vil kunne være en hensiktsmessig metode for å vise at forskriftens virkning er i tråd med lovens intensjon.

Med vennlig hilsen

Sarah Willand

Adm. direktør

Cappelen Damm